

Нечипорук О. С., здобувач навчально-наукового інституту № 4 Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ *Мозоль А. П.*

НАЦІОНАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ ЯК ФЕНОМЕН РОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Практика суспільно-політичного життя України переконує, що державотворчий поступ був би більш результативним, коли б потужніше здійснювалася багатопланова робота із формування національної самосвідомості громадян. Така самосвідомість за багатьох об'єктивних обставин не змогла сформуватися століттями, починаючи від часів Володимира Великого. І все ж вона була і є. Нині її вимагають реалії часу, і не тільки в Україні, а скрізь, де є українці. Що це за реалії, яка їх сутність: з цього треба починати розгляд зазначеної проблеми.

Переважна більшість країн світу – багатонаціональні, в яких проживають не десятки, а сотні народів. Лише деякі держави (Бангладеш, Корея, Японія, Португалія тощо) – однонаціональні. Багато народів, зокрема й українці, проживають в багатьох державах. Нашого цвіту, як кажуть, – по усьому світу. Тисячоліття потужного розшарування, силового розпорощення українства зробили свою негативну справу. Нині в Росії українська діаспора (третья за чисельністю нація після росіян і татар) становить близько 10 млн. осіб, в США – 2 млн., в Канаді – 800 тис., в Молдові – 800 тис., Казахстані – 500 тис., Бразилії – 500 тис., Португалії – 300 тис. Перелік можна продовжити. Важливіше, однак, інше.

В Україні, та особливо поза її межами, українці проживають в різних умовах, природних, соціально-політичних, культурних. І все ж їм усім значною мірою притаманні такі основні якісні характеристики: мова (бодай у сфері сімейного побуту); специфічні елементи матеріальної та духовної культури (обряди, звичаї, релігія, традиції, стереотипи

поведінки), етнічна самосвідомість. Сюди додаються прагнення зберігати і розвивати національну освіту і культуру, не поривати зв'язків з історичною батьківщиною.

Друге, принципове явище, пов'язане з національною самосвідомістю, а відтак і державотворенням. У національній державі завжди є домінуюча, титульна нація, що переважає за історичною генезою, чисельністю, соціально-економічним, духовним та іншими потенціями. А відтак:

а) саме вона є основним джерелом політичної влади;

б) кожна нація потребує (прагне) максимально повного самовираження і автономії;

в) кожна нація потребує (прагне) бути максимально вільною, а індивід має належати до конкретної нації.

І третє, як соціальний, історичний результат. Україна мала б постати як найбагатша і найсвятіша з усіх земель, бо ж лише за своїм природоресурсним потенціалом вона входить до п'ятірки найпотужніших країн світу. Та поки що Україна за рівнем розвитку пасе задніх. Тут є певна закономірність щодо історичної детермінації. Бідні країни для свого розвитку завжди мобілізують розум, знання; багаті – експлуатують природні ресурси. Ми, в Україні, не повинні, очевидно, повторювати цієї помилки, оскільки і розумом не обділені, і ресурси маємо великі і потужні, однак нині на порядку денному було і залишається питання про те, як привести до влади в Україні розум, а найперше – розумну, національну за своєю свідомістю еліту, спроможну змінити суспільну свідомість.

Актуальність цієї роботи визначається тим, що рівень національної самосвідомості в останній час впливає на всі сфери та рівні життєдіяльності сучасного українського суспільства.

Об'єктом дослідження виступає національна самосвідомість як соціокультурний феномен.

Предметом дослідження виступають соціокультурні основи національної самосвідомості в Україні.

Метою даної наукової роботи є соціально-філософський аналіз соціокультурних основ національної самосвідомості в сучасному українському суспільстві, а також пошук шляхів вирішення цієї нагальної проблеми.

Серед використаних методів дослідження при написанні цієї роботи можна виділити наступні: аналіз, порівняння, спостереження, синтез. Крім загальнонаукових методів, були використані статистичний метод, діалектичний, а також системно-структурний метод.

Відродження України неможливе без пробудження національної свідомості українського народу, насамперед підростаючого покоління. Тому особливе занепокоєння нині викликає відсутність у більшості дітей віком від шести до десяти років усвідомлення себе як частини народу, співвіднесення своєї діяльності з інтересами нації. Зарадити справі може створення такої системи народної освіти, яка виховувала б національно свідомих громадян України. В Україні освіта з кожним роком енергійно набуває національного характеру: вона спрямована на втілення в життя української національної ідеї. Цілі і зміст сучасної освіти важливо підпорядкувати системі національних інтересів, ідей, головним цінностям духового скарбу українського народу - національним звичаями, традиціям і обрядам.

Якості українського народу, його національного характеру досліджували Г. Сковорода, М. Максимович, М. Костомаров, П. Куліш, К. Ушинський, Б. Грінченко, Г. Ващенко, Я. Ярема, П. Кононенко, В. Каюков, М. Стельмахович та інші відомі вітчизняні педагоги.

Національно свідомі, талановиті педагоги С. Ананьїн, О. Астряб, О. Дорошевич, Т. Лубенець, О. Музиченко, С. Русова, І. Стешенко, Я. Чепіга, І. Юцишин заклали міцне підґрунтя процесу виховання підростаючого покоління на основі національних ідей.

Звичайно, введення до шкільної програми такого предмета, як народознавство, вирішить більшість виховних завдань і дасть підґрунтя для майбутньої роботи у плані створення національної системи освіти і виховання молодших школярів. Розпочинати національне виховання потрібно з початкової школи. Певна річ, що для кожного етапу розвитку національної свідомості та самосвідомості дитини українське народознавство повинно мати різноманітні форми викладу, оскільки завдання курсу на цих етапах теж різне. У початковій

школі діти зустрічаються з духовною спадщиною народу: народною піснею, казкою, дитячим фольклором, виробами народних майстрів, з обрядами, тобто втілення багатівікової культури і мудрості наших предків завдяки заняттям з народознавства. Народознавство, подане як система у початковій школі, дає можливість учням на певному етапі без труднощів орієнтуватись у складних образно-сміслових символах давньоукраїнської літератури та у класичній українській поезії, розуміти і знати витoki різних видів мистецтва, зрештою, воно повинно стати частиною розуміння наукової картини світу.

Щоб виховати справжніх синів і дочок свого народу, палких патріотів держави, які були б віддані своїй Батьківщині, Україні, слід цілеспрямовано і систематично формувати у позанавчальному виховному процесі елементи національної самосвідомості особистості молодшого школяра на основі народних звичаїв, традицій і обрядів.